

Nyíregyházi beszélgetés

Beszélgetőpartnerem Nagyváti Pál, Nyíregyháza szülötte, aki gyermekkorától fogva szorosán beépült a Nagytemplom gyülekezetébe, majd egyre tevőlegesebben vett részt ennek egyházzenei életében. 1968-tól a gyülekezet másodkántoraként szolgált, majd 1979 februárjától a nagytemplom főállású kántora lett 1990-ig. Rövid megszakítás után az önállóult Kertvárosi gyülekezet felügyelője, egyben ő látja el a kántori szolgáltatásokat is. A két gyülekezet zenei életéről beszélgetünk.

F.G: A nyíregyháza-nagytemplomi gyülekezet Magyarország egyik legnagyobb és legjelentősebb evangélikus gyülekezete. Milyen múltra tekint vissza és mi jellemzi ma?

N.P: Nyíregyháza és ezzel együtt a gyülekezet jelenkori története 250 éve kezdődött. Ekkor tót nyelvű telepeseket hoztak ide. Ők lutheránusok voltak, akik magukkal hozták a Biblia mellett nagyalakú énekeskönyvüket is. Már 1786-ban felszentelték a templomot, tíz év múlva orgonát is építettek. Kiemelkedő személyiségek szolgáltak itt a lelkészek között és a tanítók körében. A gyülekezet kulturális és gazdasági szempontból egyaránt meghatározó szerepet töltött be a város fejlődésében. Az 1910-es években Nyíregyháza püspöki székhely lett, és 1949-ig közmegbecsülésnek örvendő főpapoknak adott otthont: *Geduly Henriknek, Domján Eleknek, Túróczy Zoltánnak*. A sok nagyszerű lelkész között itt szolgált *Joób Olivér, Rózse István, Balczó András*. Lelkületük meghatározó volt a nehéz időkben. A tanítók között is sok megbecsült, nagy tudású, ma is jó szívvel emlegetett ember oltogatta a fejekbe a tudást, egyház- és hazaszeretetet. A legújabb népszámlálás adatai azt jelezték, hogy több az evangélikus, mint amennyire eddig számítottak. Csak a városban több mint 13 ezren vallották magukat evangélikusnak.

F.G: A szlovák, vagy szlovák múlttal rendelkező gyülekezetek ismertek énekszeretükről és a liturgia iránti különleges elkötelezettségükről. Milyen forrásból táplálkozik ebből a szempontból ez a közösség?

N.P: Szolgálati területeimen, a nagytemplomi és a kertvárosi gyülekezetben még ma is felfedezhető az ősök énekszeretetének nyoma. Sokszor ez nem is tudatos, csak a zsigerekből ösztönösen előtörő érzés. Köztudott, hogy a régiek tót énekeskönyve, a *Tranoscus* több mint ezeregyszáz éneket tartalmazott. A tanyasi iskolákból kikerült nebulók ebből tanulták az élet mindennapjaira írt énekeket. De ebből tanulhatták meg az Ágostai Hitvallást is. Még én is ismerem olyan idős gyülekezeti tagot, aki ennek az énekanyagnak kétharmad részét kívülről tudta öreg korában is. Az ötvenes évek elején szűnt meg a tót nyelvű istentisztelet. Ez a lutheri istentisztelet liturgikus formáját követte úgy, hogy a régi szokásokat is magában hordta. A lelkész az oltár előtt térdepelve intónálta a kezdőéneket, az imádságokat énekelte, a gyülekezet, a kántor és a lelkész felelgettek egymásnak. A gyülekezet liturgiaszeretét tükrözi, hogy

a tót nyelvű istentisztelet megszűnte után is megmaradt ez a forma egészen 1990-ig, csak magyar nyelven folyt mindez. Érdekességként jegyzem meg, hogy a nyolcvanas években volt szerencsém Finnországban kántorkodni, ahol „otthon” éreztem magam, mert a két liturgia szinte megegyezett. Különösen a tanyai gyülekezet ma is igényli, hogy a lelkész, ha máskor nem is, de az úrvacsora alatt ezt a formát használja. Erre a kertvárosi gyülekezetben tudatosan törekedtünk és törekedünk is.

F.G: A gyülekezet és a templom nagyságánál fogva bizonyára fontos kulturális szerepet is betölt a városban.

N.P: A fent elmondottakból kitűnik, hogy a város és a gyülekezet élete között szoros volt a kapcsolat. Ez a kulturális életre is igaz. Mindig voltak meghatározó egyéniségű kántorok, akik sokat tettek a város kulturális életének magas szinten tartásáért.

Szénfy Gyula neve ma még ismeretlen, de ő az 1840-es években Bartókot és Kodályt megelőzve a magyar népdalt gyűjtötte, összegezte és hasonlította össze a környező népek zenéjével.

Nagy Lajos kántor korálkönyvet szerkesztett az 1860-as években, melyet még én is használtam a „népies” istentiszteleteken.

Krecsák Kálmán, aki Kodály tanítványa volt, az 1899-ben alakult gyülekezeti vegyeskart a 40-es években oly magas színvonalra emelte, hogy a Zeneakadémia országos versenyén a makóiakkal megosztva első helyezést nyertek.

F.G: Ha ma nyíregyháziakkal zenéről beszélgetünk, szinte biztos, hogy szóba kerül *Gáncs Aladár* neve is.

N.P: Ez már a közelmúlt. Ez az az időszak, amikor a templomi zenei rendezvényeken keresztül lehetett evangélizálni, misszionálni. *Gáncs Aladár* meghatározó egyénisége volt a gyülekezet zenei életének. Nekem különösen kedves ez a név és személyiség. Amit tőle kaptam, az megalapozta azt a szolgálatot, amelyet végzek és végeztem. De tudom, hogy ezzel nem csak én vagyok így. Kitarító munkájának eredményeképpen alapozódott meg a tiszta, lutheri-bachi egyházzene ismerete itt, az ország keleti részén. Előadásokat, bemutatókat tartott Bachról és műveiről a gyülekezeti teremben vagy a tanyasi iskolákban összejött hallgatóságnak. Nem mérlegelte, hogy ki hallgatja. Szívét-lelkét, tudását beleadta ezekbe az előadásokba. Az ő kezdeményezésére és szervezésében indultak az „orgona-félórák” a hatvanas évek elején. Az első időben csak az énekkar tagjai „lézengtek” ebben a nagy templomban. „Nem az a lényeg, hányan vagyunk, hanem az, hogy a korálelőjátékokon keresztül Isten szólhat hozzánk” — mondta ilyenkor. Isten megáldotta munkáját, és hiszem, hogy az én munkám kevés eredménye is az ő magvetéséből szökött szárba. Többször hangzott el értő tolmácsolásában Bach összes orgonaműve. Az Úristen kegyelméből én követhettem az orgonapadon. Igyekeztem jó tanítványa lenni. Szolgálatom alatt több mint negyven hazai és külföldi orgonaművész fordult meg az orgonaesteken, és hirdette a zene nyelvén Isten dicsőségét. A nyolcvanas években a gyülekezet énekkara is meghatározó szerepet játszott a város

zenei életében. Kantáták, önálló estek, két finnországi körút jelezte, hogy munkánk gyümölcse beérett.

F.G.: A nagytemplom kántori szolgálatát 1992-ben *Jávori Pál* vette át. Ő folytatja az eddig ismertett hagyományokat. Te a kertvárosi gyülekezet szolgálatába álltál. Úgy hallottam, hogy ott az egyik legmeghatározóbb közösség az énekkar.

N.P.: Ez a kisebb gyülekezet egészen más. Közelebb vagyunk egymáshoz, jobban egymásra vagyunk utalva, és így jobban kell egymásra figyelniük. A rendezvényeink ezért talán bensőségesebbek, családiasabbak is. A zene természetéből adódóan azok, akik részt vesznek benne, mindig közelebb kerülnek egymáshoz, és remélem, hogy a zene Forrásához is. Könnyebb dolgokat megbeszélni, bevezetni. Jó példa erre az, hogy megértették az istentiszteleti zene értelmét, és így elértük, hogy a befejező ének után az orgonaszó nem a csoszogás elnyomására szól, hanem csendben megvárjuk a végét, és így fejeződik be az istentisztelet. Legutóbbi nagy rendezésünk egy Bach halálának évfordulójára rendezett tudományos sorozat volt, melyen *Gáncs Aladár*, *Hafenschér Károly*, *Zászkaliczky Tamás* és *Kamp Salamon* tartottak nagyon értékes előadásokat. Ezeken a sorozatokon a gyülekezet énekkara és a gyülekezet zenészei működtek közre. Emlékezetesek maradnak azok az éjféλι istentiszteletek, melyeket az elmúlt esztendőben tartottunk zenei közreműködéssel karácsonykor és húsvétkor. Mióta megtanultam a J. J. és a S. D. G. monogramok jelentését, úgy érzem, csak ezek között lehet és kell szolgálni, és a gyülekezetet is erre kell elvezetni, hogy megérezhessük a Musica Sacra eljövendő ízét!

Gyógyuló orgonák — 2001–2002

Elsősorban is két értékes műemlék orgona rendbehozataláról szeretnék beszámolni. Az egyik *Nemescsó* (Vasi egyházmegye) orgonája, amely eredetileg csak pedál nélküli pozitív volt *Klügel József* kőszegi mester műhelyéből, 1789-ből. *Dorner Gáspár* egészítette ki 1845-ben egy kétregiszteres pedállal. A hangszer rövidoktávós volt. Közben illetéktelen beavatkozás történt, a manuál rövid oktávját átalakították kromatikusra, a sípok durva megcsonkításával. *Szigeti Kilián* neves organológus könyvében leírt véleménye szerint a nemescsói hangszer „a legszebb hangú magyar barokk orgonák közé tartozik”. Így különös figyelemmel kísértük a kis hétregiszteres ékszer sorsát.

A Nemzeti Kulturális Alapprogram Zenei Kollégiuma pályázatán nyert pénz lehetővé tette a hangszer teljes rekonstruálását. A szakmai vezető *Kormos Gyula* volt, a *Soproni Orgonaépítő KKT-val* együttműködve a hangszert az 1845-ös állapotba építették vissza. A villanymotor mellett az eredeti szíjhúzásos fújtatás is megmaradt, így műemléki hitelességű hangfelvétel készülhet rajta. A szekrényzet is szakszerű restauráción ment át, visszanyerve eredeti márványfestését.